

Роман
ДЕЦИК

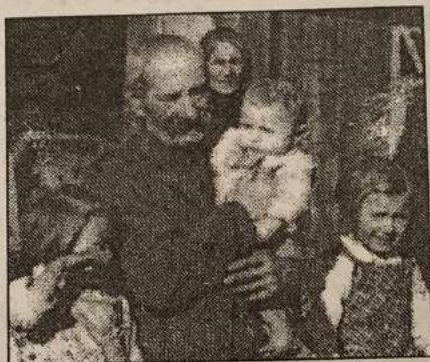

ПОВІСЬ
ПРО ПЕРЕЖИТЕ

Роман **ДЕЦИК**

ПОВІСТЬ ПРО ПЕРЕЖИТЕ

Ужгород
Видавництво «Гражда»
2004

...Сім смертоносних років, скрупульозно схоплених дитячими очима, відклались у пам'яті трагічно-драматичними зарубками. В оточенні різношерстого дорослого інтернаціоналу, позбавлені дитинства швидко виростили. Вони щоденно дізнавалися про те, що оминали підручники: голодомор, розстрільний 1937-й, депортацію кримчаків, сталінські турботи про остарбайтерів... Вони, жертви правлячого режиму, у селах Антунь і Хасамі, посеред безжальної дикої тайги, виживали тільки пліч-о-пліч. Обіч річка Хор несла бурхливі води. Приборкати її могла лишень затяжна сибірська зима...

Пропоноване видання є документальним свідченням чергового жахливого експерименту над українським народом у повоєнні роки минулого століття.

В художньому оформленні обкладинки використано репродукції картин Прокопа Колісника (Словаччина) «Куб І» (1990) та «Смуток» (1989)

КОЛОС ІМПЕРІЇ БУДУЮТЬ ЖЕРТВИ

День був удатним. Щедрим на втому.
Гобеленами ниви прослались...
Місячна видалась ніч.
Тихо спочили малюта в колисках.
Солодко спить хлібороб...
Вийшли на коло останні хвилини волі.
О другій вигляне зозулька з годинника —
Заворущаться тіні, оточать село
Й розчахнуть, мов яблуню.
Гляне о третій — півсела не стане
«Травнева ніч 1950 року»

Коли у середині 1980-х років на шостій частині суходолу захитався комуністичний колос, то врешті-решт дійшли до усвідомлення не хиб чи помилок, а злочинності його проектувальників і зодчих. Від того тріщини в імперській конструкції не затяглися, а, навпаки, загрозливо розповзлися по швах. Колос гепнувся на землю і відкрив жахливу таємницю: його кріпильним матеріалом послужили самі будівничі. Але кістки — не залізо, а кров — не розчин цементу...

Якщо покликати на поміч сумлінного британця Роберта Конквеста, ужгородське видавництво «Гражда» засвітило сплюндроване ХХ століття невільничими мемуарами. Не так давно Георгіна Мураній-Мейсарош повідала про свої молоді роки, загублені в архіпелазі ГУЛАГ, аж ось нагодилася «Повість про пережите» Романа Децика. Це та лектура, котра не перенасичує і не розбецує читача. Її ніколи не буде забагато. Це оголені нерви людських страждань. І вони не випрошують співчуття. Абсолютно. Пережите давно розвіяло у них такі сподіванки. Вони попереджають.

Аспект художньо-документальний

У світовій літературі тему масового народовбивства опрацьовано досконало. Здебільшого видатні письменники на власній шкідливості відчули тюремне ярмо в усій антигуманній «величч». Наш Іван Багряний чи російський — Олександр Солженицін подали в художніх деталях документальні відомості про численні злочини проти людяності. Як висловився класик, про це страшно читати, проте у сто-крат жахливіше самому перенести той апокаліпсис.

Роману Децику йшов усього лише шостий рік, коли 19 грудня 1949 року, самраз на свято Миколая, з батьками і двома братами покинув рідне село Береги на Самбірщині. Ясна річ, під конвоєм. Затхлі переповнені приміщення Бориславської в'язниці, виснажливий етап Транссибірською залізницею, майже сім років спецпоселення у Хабаровському краї. По амністії 20 серпня 1956 року шлях знову проліг додому. Дорогою на заслання, в Уфимській лікарні помер молодший брат. На Далекому Сході народилися брат і сестра...

Сім смертоносних років, скрупульозно схоплених дитячими очима, відклались у пам'яті трагічно-драматичними зарубками. В оточенні різношерстого дорослого інтернаціоналу, позбавлені дитинства швидко виростили. Вони щоденно дізнавалися про те, що оминали підручники: голодомор, розстрільний 1937-й, депортацію кримчаків, сталінські турботи про остарбайтерів... Вони, жертви правлячого режиму, у селах Антунь і Хасамі, посеред безжальної дикої тайги, виживали тільки пліч-о-пліч. Обіч річка Хор несла бурхливі води. Приборкати її могла лишень затяжна сибірська зима.

Що далі? Номенклатурна незалежність реабілітувала жертв і вкотре їх обібрала, а катів збагатила і залишила при владі. Політв'язень 1970-1980-х рр. Василь Овсієнко нагадав, що на початку ХХІ в. один його слідчий очолював Житомирське СБУ, а досвід і навички другого знадобилися адміністрації президента.¹ Володимир Малинкович описав негідну роль слідчого КДБ, а за незалежної України міністра внутрішніх справ, голови Служби безпеки і секретаря Ради національної безпеки й оборони у катуваннях його дружини. Прокурор, який посадив Миколу Руденка і Олексу Тихого, донедавна очолював Верховний суд. Екс-прем'єр, потім міністр оборони теж не зізнався щиро про свій кар'єрний патронтаж.

Відверто погромною була Спілка письменників, про що нагадали восени 2003 р. її голові, котрий в літа молодії активно долучався до

таврувань інакомислячих. На іншому державному мундирі плями трагічної долі поетів Юрія Литвина і Василя Стуса. Усього-навсього виконав слухняно одержані згори вказівки. Але ж були винятки: Сергій Мартиш після блискучої касаційної скарги в справі Олеса Сергієнка мав захищати лише кримінальних злочинців. У 1979 р. у радянському суді мужній адвокат запропонував звільнити В. Овсієнка за відсутністю складу злочину і покарати міліціонерів за фальсифікацію справи.

...Так само вчинив і батько автора «Повісті про пережите». Міг же фронтовик Андрій Децик погодитися на привілеї «стукача» і зберегти обійстя від руйнування, а сім'ю від митарств. Міг. У людини завше вибір. Але... На чужій біді щастя збудуєш. Безумовно. Але примарне. Воно неодмінно розвалиться у найбільш незручний спосіб, у найбільш неочікуваний момент.

Аспект статистичний²

Органи державної безпеки заарештували в Україні 970301 особу: 1927-1929 рр. — 65909; 1930-1936 рр. — 355538; 1937-1938 рр. — 265669; 1939-1940 рр. — 59787; 1941 і 1943-1945 рр. — 106033; 1946-1960 рр. — 117365. Це дуже-дуже приблизно. Приміром, у повоєнні роки по-різному трактували поняття «заарештований» або «репресований». Кількість заарештованих не збігається з даними про їх національну належність, соціальний склад тощо. Достатньо вільно подані й групи злочинів.

Правове підґрунтя і динамічність легітимної бази не відповідала темпам репресій. Це призводило до повсюдного порушення десятків уточнень і роз'яснень як застосовувати чинне законодавство. Головним був факт арешту і вироку, а статистичні показники «підганялися», зосібна про репресованих півмільйона західних українців.

Загалом після війни держбезпека повернулася до «традиційної клієнтури» — агентів спецслужб, антирадянчиків, саботажників, шкідників і т. д. Але магістраллю стало знищення ОУН і УПА. При цьому репресії мали виразний соціальний зміст. Черговий виток «перманентної соціалістичної революції» завдав нищівного удару по західноукраїнському селянству, котре не вписувалося у сталінську схему торжества комунізму.

² Див.: Нікольський В. Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кінець 1920-х — 1950-ті рр.). — Донецьк: Вид-во Дон. нац. ун-ту, 2003. — 624 с.

¹ Кініані В. АдвоКАТИ й ЖЕРТВА //Українська Правда. — 2003. — 4 вересня.

Технологія репресій вражала. Співробітники безпеки: 1) вели точну роботу, 2) діяли за принципом «роби ТАК само», 3) готували резонансні справи і показові процеси, 4) здійснювали масові операції. Перший напрямок передбачав облік неблагонадійних, нагляд, арешти і слідство. Примітно, розгляд компромату судом або надзвичайними позасудовими органами не передбачав обов'язкову присутність звинуваченого.

У брошурах підлеглим надходили з центру обвинувальні висновки як керівні директиви і зразки оформлення подібних документів («Роби ТАК само»). Особливість резонансних процесів у тому, що слухання проводилися відкрито. Навколо них розгорталися широкі пропагандистські кампанії, щоби створити в країні атмосферу постійного очікування ворожих проявів і пошуку винуватців.

Масові операції називалися «чистками». За мету ставилося ізолювати або фізично знищити певні категорії населення, котрі начебто загрожували режимові. «Вичищення країни» передбачало планові «ліміти». У результаті в СРСР повинна утворитися «незасмічена» соціально-класова структура. Натомість колос упав — фундамент не втримав.

Аспект особистий

У глухому ліспромгоспі на березі річки Кеть, що лінкуватю розтинає навколишню тайгу, провів вісім років разом із сім'єю спецреселенець Семен Олійник... У 1918 році на італійському фронті його, молодого австрійського солдата, важко контузило. Врятували ворожі лікарі. Додому з полону повернувся через Швейцарію.

Усе подальше життя про себе нерідко давала знати хвороба: голова гуділа, як вулик. Тому пізніше в армію (ні в польську, ні в радянську) не брали. У червні сорок першого року загадали кіньми їхати на кордон, до Переспи, що на Сокальщині. Не доїхав кілька кілометрів — шуліками налетіли німецькі бомбардувальники і вицент рознесли прикордонний форпост Радянського Союзу. Сотні селянських родин втратили рідних...

У «визвольному» сорок четвертому знову мобілізували виконувати повинність — підвозити снаряди... Потім усе перемішалось у вихорі... Під старість забрали травневої ночі. Солдати з вівчарками оточили село і за дві години вивезли вантажівками, вгамовуючи відчай попереджувальними пострілами. Вислали на «вічне поселення» у безконечну російську тайгу. Довгим і важким стало повернення. «З 20.06.1950 по 1.08.1958 — тесля Нібегінського ліспромгоспу лісоза-

готівельного комбінату «Томлес» Ради народного господарства Томського економічно-адміністративного району РРФСР», — свідчить запис у трудовій книжці...

На момент арешту Семену виповнилося 50 років, дружині Марії — 41, доньці Теклі — 18, синам Степану — 12, а Василю — 9. У 1956-му відпустили додому вже повнолітнього Степана, а через два роки й інших. Слава Богу, випробування витерпіли, не загинув ніхто. На батьківщині вдруге почали усе спочатку. Оскільки рідне село радянська влада знищила до тла і зняла з адміністративного обліку, поселилися у далекої родички в сусідньому Оглядіві.

І зробили це усупереч шантажу місцевих чиновників, які всіляко перешкоджали репресованим повертатися у рідні краї. Жодної компенсації. Ні тоді, ні тепер. Нікому. Щоправда, Теклі вручили папір про повну реабілітацію 1992 року, про яку, до речі, ніхто й не клопотався. Марія померла 1963-го, Семен 1978-го, Степан 1981-го, а Василь невідь-коли, бо у шістдесятих загубився, мандруючи Союзом — Казахстан, Комі...

Текля — моя мама. А мого батька Андрія «воронком» забрали з дому сімнадцятилітнім. Грудневої ночі 1949-го його з ровесниками відправили у трудармію в Донбас — на шахти станції Кипуча. Закінчив гірничо-промислову школу. Роками вивозив із забою вагонетки. Не раз вибирався з обвалів. Імперія дбала про свої органи, але не про техніку безпеки. Втрати покривали новими трудовими контингентами.

Кажу про це не задля модного біографічного піару. Наші можновладці нині віднаходять своє генетичне коріння у національно-визвольному русі. Хизуються, допоки їм непривабливе децю не роз'яснять публічно уцілілі жертви. Кажу, бо історичну долю України виплели мільйони жертвоних ниток. І вони поряд. Це живі романи і повісті про вистраждане й пережите. Кажу, тому що велить професійний обов'язок.

Зауважте: у наш час уже не йдеться про громадянську мужність говорити правду, але у повітрі ще витає пересторога й острах. На жаль, тоталітарне минуле досі не зникло безповоротно. Його видно ближче, аніж на лінії горизонту.

Роман Офіцинський,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України
Ужгородського національного університету

ЗМІСТ

Колос імперії будують жертви. Роман Офіцинський	3
Пролог	9
Глава 1	13
Глава 2	21
Глава 3	26
Глава 4	30
Глава 5	37
Глава 6	40
Глава 7	44
Глава 8	46
Глава 9	51
Глава 10	53
Глава 11	58
Глава 12	63
Глава 13	68
Глава 14	72
Глава 15	76
Глава 16	79
Глава 17	84
Глава 18	87
Глава 19	92
Глава 20	95
Глава 21	99
Глава 22	103
Глава 23	107
Глава 24	111
Глава 25	113
Глава 26	115
Епілог (через сорок років)	119
Примітки	122
Автобіографія	132